

ДІТИ ЧИ СИРОТИ? АБО МУРІВЦІ У ПОШУКАХ БАТЬКА

Олеся Зварич

Кафедра теорії літератури та порівняльного літературознавства,
Львівський національний університет імені Івана Франка (УКРАЇНА),
79000, м. Львів, вул. Університетська 1, e-mail: olesia_zolochiv@mail.ru
UDC: 82.161.2-3.09“194/195”:159.923.2

ABSTRACT

Olesia Zvarych. Between Children and Orphans? Or MUR in Search of the Father.

The article deals with the problem of keeping identity in the art works of DP generation. There have been distinguished and analyzed basic strategies of identification – the identity types «I'm a father», «I'm a son», «I'm an orphan» at the frontier in Ivan Bahryany's novel «A Person Runs at the Edge of a Precipice», Evdokia Humenna's novel «Children of the Milky Way» and Igor Kostetsky's novella «Divine lie». The author indicated on the parallels between the theoretical and artistic MUR's discourses.

Key words: DP generation, MUR, the identity types: «I'm a father» «I'm a son», «I'm an orphan»

Досліджено проблему збереження ідентичності в художній творчості представників покоління ДіПі. На матеріалі роману Івана Багряного «Людина біжить над прірвою», роману Докії Гуменної «Діти Чумацького Шляху» та новелі Ігоря Костецького «Божественна лжа» з'ясовано та проаналізовано головні ідентифікаційні стратегії – ідентипи «я-батько», «я-син», «я-сирота». Вказано на паралелі між теоретичними та художніми дискурсами МУРівців.

Ключові слова: покоління ДіПі, МУР, ідентипи: «я-батько», «я-син», «я-сирота».

*Хмарочоси не мають льохів
М. Бахтін*

ВСТУП

XX століття – це те століття, у якому мільйони стали сиротами, сиротами фізичними та духовними. Серед тих мільйонів варто згадати тисячі українців, які намагалися відшукати своє місце у світі, серед чужих знайти себе і своїх. Така проблема пошуку ідентичності, намагання зідентифікувати власне «я» далеко не нова і сягає того часу, коли вперше пролунало запитання «Хто я?». Проте особливо гостро воно звучить в епоху руїн та катаклізмів, епохи комунізму, соціалізму, колоніалізму та багатьох інших «-ізмів». У цій ситуації потреба ідентичності стала нагальною, фактично потребою-фікс не тільки для окремих індивідів, але й цілих поколінь, які супроводжуються атрибутивними «втрачене», «розстріляне» і т. д. Цей список доповнює пункт під назвою покоління ДіПі (displaced person). Усі вони, прагнучи здобути, зберегти чи не втратити власне «я» застосовували різні ідентифікаційні стратегії. Мета цієї статті – з'ясувати та проаналізувати ідентифікаційні стратегії, представлені в художній прозі Мистецького Українського Руху. Увагу було зосереджено на романі Докії Гуменної «Діти Чумацького Шляху» (1942-1947 роки – період написання; окреме видання – 1983 рік, Нью-Йорк; в Україні вперше опублікована в 2000 році), романі Івана Багряного «Людина біжить над прірвою» (1948-1949 роки – період написання; 1953 рік – першодрук, Новий Ульм) та новелі Ігоря Костецького «Божественна лжа» (1946 рік – першодрук, Регенсбург).

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

3-поміж численних визначень ідентичності – слова, що, на думку сучасного історика Тоні Джадта [9, с. 44], стало небезпечним, – за доцільне вважаємо обрати саму лексему. Етимологічно «ідентичність»¹ вже містить задану у собі модель тотожності, виражену коренем *-idem-* («той же самий» [20, с. 276]), тобто аналогічний до когось/чогось. А отже, ця семантично значуща частина зумовлює потребу певної моделі, *-idem-(y)*, своєрідного типу для реалізації тотожності в процесі ідентифікації. Отже, терміном *ідентип* (ідентифікаційний тип) позначаємо вид ідентифікаційної стратегії, спрямованої на формування, досягнення чи збереження ідентичності, шляхом ототожнення суб'єкта з моделлю наслідування. Наприклад, якщо йдеться про ідентип персонажа «я-батько», то розуміємо, що персонаж у даному контексті, чи особистість – у загальному, з певною метою наслідує, «приміряє» на себе поведінкову модель батька. При чому модель цієї поведінки може формуватись як на основі поведінки власного батька-родителя, так і батька як певного стереотипного набору функцій. Своєрідним аналогом можемо вважати Фройдівський «комплекс Едіпа», бо й тут для сина батько стає власною ідеалізованою особистістю [21]. Далі учень Фрейда Ерік Еріксон включає подібні тези у свою восьмиетапну драбину розвитку ідентичності [23]. Детальніше про наслідувальні моделі читаємо в колективній праці «Особистість...» (Janis I. L., Mahl C. F., Kagan J., Holt R. R. *Personality: Dynamics, Development, and Assessment* / I. L. Janis, C. F. Mahl, J. Kagan, R. R. Holt. – New York, 1969.), увагу звернено на те, як суб'єкт засвоює та використовує установки і поведінку моделі, прагне оволодіти характерними їй рисами, внаслідок чого поводить себе як обрана модель чи символічно відтворює відповідну поведінку. Вбачаючи подібність між собою та моделлю, суб'єкт (в даному контексті – персонаж) сприймає, визнає та переживає (свідомо або ж і несвідомо) цю подібність. Відтак, в об'єктах дослідження виокремлюємо три основні ідентипи: «я-батько», «я-син», «я-сирота».

Підзаголовком «*Повернення до батьківства / до дому / до себе*» ми означили шлях Максима Колота, персонажа роману «Людини біжить над прірвою». Вже на перших сторінках автор задає кілька параметрів головного героя: «В апокаліптичному гуркоті чорної цієї доби відчаю, що для багатьох була напрозорченим біблійним кінцем світу... Максим, господар дому цього й батько дитини (виокремлення шрифтом наше. – О. З.) цієї, сидів біля столу [...]» [2, с. 7]. У просторі руїни та пустелі єдиною опорою збереження «я» Максима Колота залишається точка перетину координат – батьківство і дім. Чарльз Тейлор, один із найвідоміших філософів сучасності, називає її «благом» – «точку причетності чи пов'язаності із тим, чому надано вирішального значення або фундаментальної цінності» [19, с. 63]. Вирішальним по вертикалі стає голосний заклик: «Батьку!..Та батьку ж!! Батьку!..» [2, с. 225], він будить, зрушує Максима на межі свідомого та не-свідомого, в просторі лімінального оніричного. Виконуючи функцію могутньої підйоми, що «раптом підважила ціле його єство, душу й тіло, видерла його з небуття й кинула ось тут пластом на землю, ніби щойно тільки народженого» [2, с. 226], синівські слова мотивують Максима надати сенсу, актуалізувати той елемент власного багатогранного конструкту «ідентичність», що домінує *тут і зараз* – модусу «я-батько». Щоб досягнути його, Максим в процесі ідентифікації потребує моделі для наслідування, ототожнення. Тому вдається до всіх добрих і злих геніїв: «Кант, Шопенгауер, Маркс, Руссо ... Чорт! [...] геть усі ті імена, колись чути, читані, обожнювані, що жили колись у ньому по черзі в ореолі великої слави. Геть! Усі вони нічого, нічого, нічого тут не зможуть. Вони, носії тих імен, вигадали цілі філософські системи й концепції, але людину, маленьку людину, її мятежну душу ніякі з тих філософій врятувати не можуть» [2, с. 268].

Проте, позбувшись калейдоскопу всіх цих імен, Максим пробує згадати, що ж сказав його батько. А «Він нічого не сказав. Він лише посміхнувся променистими очима [...], що дивились йому в серце [...] в самісіньку душу [...] не давали йому вмерти» [2, с. 268]. Вар-

1 Детальніше про відмінність між коренями *-idem-* та *-ipse-* див. Ricoeur P. *Narrative Identity*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.scribd.com/doc/32183375/Paul-Ricoeur-Narrative-Identity>

то також звернути увагу на біполярні (позитивну та негативну) моделі наслідування: батька «каменяра... а чи теслі!..» [2, с. 368] та «батька народів» [...] Йосипа Кривавого – Джуґашвілі!..» [2, с. 140] – прапор втілення панівної сили зла, як «генія епохи» – моделі, за своєю суттю вже архетипної, бо за ним стоять цілі легіони виконавців «з іменами свого "генія" на прапорах...» [2, с. 141]. Обраний ідентип «я-батько» найперше проявляється у відносинах Максима з шістнадцятилітнім арештованим редактором – Костиком. Максим «беріг лише Костикову голову, чомусь боячись, щоб на неї хтось не наступив» [2, с. 119], а врешті вирішив «понесу на руках, як кошеня... Дитлах!» [2, с. 231].

Завершальною у цій ідентифікаційній стратегії виступає точка горизонту – дім. І слова французького дослідника поетики простору Ґастона Башляра: «Дім – це наш куточок світу. Він є – як на цьому наголошують – нашим першим світом. Космосом, у повному розумінні...» [3, с. 92], і слова письменника, який не хоче повертатись в ССРСР: «Кожен пес мав господаря, мав певне пристановище, а кожен господар мав дах над головою, свій дім, і свій окремий світ у ньому» [2, с. 174], підтверджують важливість досягнення дому в ідентифікаційному процесі. Тому, біжучи над прірвою, Колот бачить свій порятунок тільки вдома – як у просторі не лише локальному (зовнішньому), але й у внутрішньому¹. Єдиною можливістю вповні виконати параметри ідентипу «я-батько» – це повернути собі сім'ю, повернути світ, де він господар, де він може давати життя, хрестити дітей, де він може бути батьком, бути собою, – це вернутись додому. Переступивши власний поріг, Максим тим самим подолав прірву, стан емоційної деривації [18], що загрожувала цілісності та стабільності ідентичності Максима Колота. Обравши ідентип «я-батько» та реалізувавши його, персонаж І. Багряного зберіг цілісність власного «я».

Блудні сини повертаються. На відміну від роману «Людина біжить над прірвою» І. Багряного, у романі-тетралогії «Діти Чумацького Шляху» Д. Гуменної йдеться не так вже про ідентип «чий-я-батько», як про те «чий я син»? Епоха комунізму вимагала сирітства від усіх, змушувала бути усиновленими, стати дітьми Леніна-Сталіна, якщо хочете «Сталін-югендами»². У цьому і полягає основна проблема покоління Тараса, Серафима, Тамари, Нелі та мільйонів інших. Найясніша зоря у Чумацькому шляху Докії Гуменної – Тарас Сарґола – постає саме перед такою дилемою. Він – «син українських куркулів», і з кожним днем це більше нагадує тавро на чолі. В умовах будівництва соціалізму та світлого майбутнього Тарас вже б і радий стати «сознательним» у побудові комунізму, отримати титул «свой парень на всьє сто» [7, с. 184(2)] та «відкараскатись від цього неприкаяного почуття [...] Спостерігати й себе в цім людськім тісті, – молекулою, що її вимішує серед інших кулак життя» [8, с. 36-37(1)]. Аналізуючи таку внутрішню нарацію персонажа, бачимо типовий приклад «соціального порівняння» [6, с. 124]. Постійно порівнюючи себе з представниками групи, яка займає вищий статус, Тарас почуває себе маргіналом, провокує зниження самооцінки. Проте це порівняння стосується не лише соціального стану чи походження, але й етнічної та культурної приналежності. Тому, намагаючись відповідати вимогам цього нового суспільства, нової культурологічної парадигми, наш персонаж вирішує власним досвідом спізнати долю робітника, батрака, вирішує: «перекує свою буржуазну психіку, витравить з неї все куркульське, що напластувалось з дитинства» [7, с. 81(2)]. Якщо узагальнити описану ситуацію, то перед Тарасом, окрім, звичайно ж, моральної дилеми, стоїть проблема визначення групової ідентичності: сім'я Сарґоли чи Комуна?

Однією зі спроб інтеграції в групу домінант, стає намагання потрапити в спільну кошару – спілку радянських письменників. Але «диких» і на поріг туди не пустять, щоб «не псували фасад» [8, с. 12(1)], проте «світськість» ціною шпигунства для Тараса неприйнятна. Аналогічно відбувається з посадою вчителя, за сумісництвом соцагітатора. А в розмові з другом дитинства, Фімою, (євреєм, який згодом перетвориться на «щирого українця» Юхима Загайгору) чуємо про причини невдачі: «Але я так не можу, як ти! Відтяти себе від

1 Детальніше просторова типологізація подана у схемах, вміщених у статті: Копистянська Н., Приплюцька М. Питання часо-просторової термінології // Іноземна філологія. – 2003. – Вип. 114. – С. 273-277.

2 За аналогією до «Hitler-Jugend» - молодіжна організація націонал-соціалістичної партії Німеччини.

свого народу? Я почуваю якийсь нерозривний зв'язок між собою й тими родичами-селянами, яких пів Дрижиполя. Я їх навіть у лице не знаю, знаю найближчих дядьків, тіток і дядин, але мені здається, що вони нічим не різняться від тих, яких я не знаю... Я так хочу інтернаціональної культури..., але занадто почуваю себе українцем. Мені жаль за всім, що складає мою милу Україну. Губиться зміст, сенс, інтерес, смак інтернаціонального, як нема в ньому українського. Ти мене розумієш?» [7, с. 144(2)]. Проте, чи Фіму питав Тарас? Насамперед питав «себе як іншого» (за Полем Рікером), озвучив проблему, перетворив у наратив, який потребує відповіді. І цю відповідь можна відшукати в роботах дослідників ідентичності. Так, Хатнік Н. у праці «Ідентичність етнічних меншин...» (Hutnik N. Ethnic minority identity: a social psychological perspective / Nimmi Hutnik. – New York : Clarendon Press ; Oxford University Press, 1991.) пропонує кілька параметрів на визначення групової ідентичності, а саме: само-категоризація, як члена певної групи; відчуття приналежності до неї; позитивне чи негативне ставлення (спрямоване на групу); спільні аттитюди, цінності та практики. Не розділивши всіх, чи принаймі більшості цих параметрів, Тарас Сарґола не міг відчувати себе повноцінним членом обраної групи, а тому «входив щодаля у душевне підпілля, більше заслання, ніж би десь у засланні» [8, с. 178(2)]. Гроно «неверних запитань» на зразок «чому вокзали обліпили люди, а міліція їх розганяє, мов худобу..?» [8, с. 48(2)], чи «мрія людини – соціалізм – повинна проходити в супроводі голоду, духовного отупіння, фізичного знищення» наштовхували його на думку – а може «Україна в колоніальному стані?» [8, с. 75(2)]. Ці ж питання змушували дивитись у небо, на зорі Чумацького Шляху. Дослідниця художньої спадщини Д. Гуменної, Олена Коломієць, називає образ Чумацького Шляху архетипним символом, що «містить у собі інформацію про духовно-культурне начало, яке зберігається в генетичній пам'яті народу..., виявленням філософських поглядів та способів буття, уособлення народного світогляду» [10, с. 13]. Саме до цього символу історичної тяглості українського народу звертається молодий Сарґола, згадує, як тато говорив, мов сам собі пригадував, «а може, щоб Тарас не забував цього» [7, с. 107(2)], як не раз чув від самого діда Яриня: «Діди наші всі були чумаками, їздили тим шляхом» [7, с. 107(2)]. І він таки не забув. Коли постало питання остаточного вибору: «Або батька вигнати й писати епохальний твір про шалений опір куркульні, найбільшого ворога соціалізму, про нечуваний зріст добробуту колгоспних мас, – або разом із батьком переживати нещастя» [8, с. 83(2)], герой постановив: «від батька не відмовляюсь» [8, с. 83(2)]. Це рішення – своєрідна кульмінація – врешті показує «чий син» Тарас Сарґола. Підтверджує, що ідентифікаційну стратегію Тараса Сарґоли, спрямовану на здобуття ідентичності, групової зокрема, можна визначити як ідентип «я-син».

Наступне важливе питання – це *сирітство заради свободи*. Ми вже розглянули дві моделі збереження ідентичності: через ідентип «я-батько» та ідентип «я-син». Творчість І. Костецького, зокрема новела «Божественна лжа», демонструє ще й третій – *варіант не пошуку, а відмови*. За епіграф твору автор узяв слова Юрія Клена: «І, може, іншого шляху немає, / Щоб з хаосу душі створити світ» – останні рядки сонета «Сковорода». Проте наголосити варто також на перших рядках: «Піти, піти без цілі і мети... / Вбирати в себе вітер і простори...»¹. Ними загально можна й означити ідею новели І. Костецького. Соломія Па-

1 Клен Юрій
СКОВОРОДА

Піти, піти без цілі і мети...

Вбирати в себе вітер і простори,

І ліс, і лан, і небо неозоре.

Душі лише співають: «Цвіти, цвіти!»

Аж власний світ у ній почне рости,

В якому будуть теж сонця, і зорі,

І тихі води, чисті і прозорі.

Прекрасний шлях ясної самоти.

Іти у сніг і вітер, в дощ і хугу,

Бо, може, це нам вічний заповіт,

Оці мандрівки дальні і безкраї,

вличко називає її «нігілістичним модернізмом» [14, с. 336], Марко Роберт Стех сказав би, що це одна із «стадій процесу формування “нової людини...” пробудження індивіда в новій реальності» [17, с. 17], а І. Костецький задекларував би, що викинув шаровари на старому перелазі [12, с. 34]. Важливо, однак, що сам письменник зізнається: «я таки сподіваюсь, що хтось нарешті здогадається власним розумом, збагне, для чого я пишу...» [16, с. 110]. Тому, щоб «збагнути», спробуємо проаналізувати, який же ідентип найбільше імпонує авторів-Костецькому.

Насамперед зацікавлює VI розділ твору. Він весь нагадує радше окрему психолого-фізіологічну розвідку на тему «Що таке сон?». Саме явище сну вчені називають «гальмуванням центральної нервової системи» [11, с. 58], автор же означає його як «друге буття». Сон – це вже навіть не лімінальний простір, а повноцінний – інший простір, у якому людський геній стає вселюдським, кожне окреме може злучитись зі загальним. У трактування І. Костецького, стан сну все більше нагадує буддистську нирвану – «над-буття, розчинення особистості у вищому заспокоєнні – блаженстві і просвітленні [...]» [22]. Головний герой новели «з обсмаленим вовчим ім'ям» Григор Печений, збудившись з «ночі прозріння» та ставши «босими, худими ногами на паркетну реальність простору й часу» [11, с. 59], прагне знайти себе в цій реальності, ідентифікувати нове жертвне «я». Тому він не шукатиме батька у собі, не шукатиме батька собі, більше того, він «полишить отця й матір свою і піде вперед» [11, с. 58]. Григор – «вибране між багатьма офірне ягнятко. Хтось, чий сон був сьогодні різючий та простий, як пророцтво... Хтось, кого досі називано Марією, Жанною, Григорієм...» [11, с. 58], – щоб досягнути цю нову ідентичність, мусить ретранслювати через себе ідентип «я-сирота». Цей варіант збереження (через оновлення) власного «я» класифікуємо як деструктивний [4, с. 887] – такий, що вимагає зміни, катарсису, – його і застосовує І. Костецький (натомість попередні, вважаємо, належать до конструктивних [4, с. 887] – передбачають активізацію вже наявного матеріалу, його реформації чи адаптації). Григор-сирота, позбавляючись минулого, прагне відшукати свій Камбрбум – «Звукове визначення кожної сучасності... Подумайте, скільки *можливостей*... камбрбум – камбро – Рауль дю Камбре – омбр – Льомброзо – обри – кобри – кабро – Ебро – цебро – Цебрик – Цебрик-Амнеріс – Амон-Ра – УНРРА – ддра – ндравити – Кіндрат – дратва – далі падає в непристойне» [11, с. 49]. Виглядає безглуздо, абсурдно навіть йонеско-носоріжно. Проте через таку абсурдність Григор досягає бажаного «другого буття», що «владне й незриме вільно йде бездонними рурами мозків, зліплени до купи солодким молоком чарівника. Вільно йде, ніби струм дротами, протинає густоту вод, суцільність суходолів, твердь державних кордонів. Несе волю одних до вух других. Сповіщає про боління атомів з одного краю ген на другий» [11, с. 58].

Часткове пояснення також знаходимо у бесіді з Юрієм Солов'єм. Ігор Костецький як найпромовистіше, без жодних завуальвань говорить: «Саме ота “Божественна лжа”... править ні за що інше, як за модифікацію епізоду з життя Сквороди. Ідеться про відомий факт, як-от він шлюбної ночі полишив свою молоду недоторканою і подався у світи...» [16, с. 111]. Герой, як і його прототип, та й як, певною мірою, сам автор, викликають досить неоднозначну реакцію. Григорій Скворода з його закликком «пізнати себе», самоудосконалитись, з боротьбою проти офіційної церкви та схоластики, для одних означив нову добу (М. Рильський), для інших – дав привід називати його громадянином цілого світу, який збайдужів до рідного краю з його насущними проблемами (Житецький П., Чижевський Д.). Проте незалежно від характеру розвідок, на прикладі обох (чи й трьох, з автором включно) сирітство цілком вмотивовано називати ще однією, хоч і дещо відмінною, ідентифікаційною стратегією.

ВИСНОВКИ

Отже, у кожному з проаналізованих художніх творів було знайдено своєрідний ідентифікаційний тип:

І, може, іншого шляху немає,
Щоб з хаосу душі створити світ.

1] ідентип «я-батько»: репрезентований в образі Максима Колота, який модель власної поведінки ґрунтує чи –idem-ує з власного батька. Бути батьком для нього – значить бути собою.

2] ідентип «я-син»: Тарас Сарґола Д. Гуменної, бажаючи чогось нео-батьківського, визначаючись з груповою ідентичністю, обертається до красно-зіркового, а розчарувавшись, по-новому переосмислює зірки вічні – зірки Чумацького шляху.

3] ідентип «я-сирота»: на думку І. Костецького, це ціна, яку варто платити за «свободу» і «нову людину». Тому його герой – Григор, як і його прототип Григорій Сковорода, втікає від світу, від нареченої, а ще – від традицій, залишаючи «отця й матір свою», щоб з камбрбуму пере-родитись.

Кожен з цих ідентипів позиціонуємо як інтродукційну ідентифікаційну модель збереження цілісності «я», що в умовах не тільки поствоєнних, але е(і)міграційних насамперед, було і залишається життєво необхідним. А зважаючи на те, що «у тексті автор перебуває в процесі свого становлення, і його ідентичність залежить від кожного голосу, кожного мову виявлення і приховування, які й формують множинну природу авторського “я”» [5, с. 35], доцільно хоч штрихом вказати на унісонність художніх та теоретичних голосів МУРівців. Таке порівняння не претендує на догму чи аксіому, швидше нагадує рівняння з багатьма змінними та невідомими. Так, теоретичний постулат «Великої літератури» [15] не наче втілюється в образі тієї людини, що біжить над прірвою. У статті «Думки про літературу» сам І. Багрянний орієнтується на національне і тільки на національне. Як і Максим, який відкидає Канта, Сократа...Магомета, письменник не хоче епігонів Петрарки, Данте... Обидва для порятунку (порятунку України, життя чи рівня бездержавної літератури) звертаються до батьківського, «дерзаючи стати на шлях змагання за вихід на одну лінію з найпередовішими літературами світу. Це зухвало, але це можливо» [15].

Ще одна паралель – це «національно-органічний» Тарас Д. Гуменної. Письменниця не надто вдавалася до літератури про літературу (як доволі часто траплялось серед МУРівців), а тяжіла до втілення ідей у художніх творах. Приміром, теоретизування Юрія Шевельова, якщо не відсканувались, то вже точно позначились на образі молодого Сарґоли. Українська література 20-х років (творчість Хвильового зокрема), яка так імпонувала Ю. Шевельову, адже «виробила й спиралась на новий образ і нове поняття України як не етнографічної, а європейської нації» [14, с. 289], теж заворожувала Тараса, який і сам вимагає переосмислення архетипів Чумацького Шляху.

Врешті, Григорій Печений, як і його творець І. Костецький, закликає до «неповернення», поділяє думку: «український літературний процес досяг того ступеня самоусвідомлення, на якому він не потребує реставрувати здобутки свого позавчора, ані навіть бодай для видимости вбиратися в княжі опанчі або козацькі жупани. Це доросла і повна сил істота, яка може відважно дивитись вперед» [12, с. 33]. «Значить осиротіти», – сказав би Григор, «значить європеїсти!» – підсумував би Ю. Шевельов. Ще раз варто наголосити, що подібні порівняння – то лише штрих, який вкотре вказує, що складні умови продукують складні образи, а відтак непрості авторські теоретичні та художні наративи.

Ідентипи персонажів «я-батько», «я-син» та «я-сирота», досліджені в запропонованих творах, є лише кількома з багатьох способів збереження ідентичності. Досить відкрита прочитуваність саме цих стратегій та аналогії між теоретичними ідеями МУРівців та практиками їх художніх творів, провокують на певні висновки. А саме – всі ці паралелі та проаналізовані стратегії показують, як представники МУРу, представники покоління ДіПі намагаються ідентифікувати власне «я» через ідентифікацію «я» персонажа. У закордонних таборах та групах, в теоріях та практиках, на континентах та державах, прагнучи зберегти власне «я», МУРівці, як і їх персонажі, були то батьками, то дітьми, то сиротами. І хоча ці способи збереження є лише малою частиною великого дискурсу ідентичності, вони привідкривають шлях, в кінці якого таки можна знайти відповідь на запитання «Хто я?»

ЛІТЕРАТУРА

1. Багрянний І. Думки про літературу / Іван Багрянний // МУР. : Зб. І. – Мюнхен, Карлсфельд. – 110 с.
2. Багрянний І. Людина біжить над прірвою // Багрянний І. Вибрані твори / Іван Багрянний : у 2 т. – Т. 2. – К. : ЮНІВЕРС, 2006. – 702 с.

3. Башляр Г. Дім. Поетика простору / Гастон Башляр // Українські проблеми. – 4/5 [8,9], 1994. – С. 92–96
4. Варій М. Й. Загальна психологія / М. Й. Варій. – К. : Центр учбової літератури. – 2007. – 968 с.
5. Гірняк М. Таємниця роздвоєного обличчя: Авторська свідомість в інтелектуальній прозі Віктора Петрова-Домонтовича / Мар'яна Гірняк. – Львів : Літопис, 2008. – 286 с.
6. Гнатенко П. И., Павленко В. Н. Идентичность: философский и психологический анализ. – К., 1999 : ООО «Арт-Пресс». – 466 с.
7. Гуменна Д. Діти Чумацького шляху: роман у 4-ох книгах / Докія Гуменна. – Ч. 1. – Нью-Йорк, 1983. – Кн. 1. – 196 с. ; Кн. 2. – 196 с.
8. Гуменна Д. Діти Чумацького шляху: роман у 4-ох книгах / Докія Гуменна. – Ч. 2. – Нью-Йорк, 1983. – Кн. 3. – 165 с. ; Кн. 4. – 247 с.
9. Джадт Т. Пограничний народ / Тоні Джадт // Критика. – 2010. – Ч. 9–10. – С. 44.
10. Коломієць О. Проза Докії Гуменної [проблемно-тематичні та жанрово-стильові особливості] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.01. «Українська література» / О. В. Коломієць. – К., 2007. – 15 с.
11. Костецький І. Божественна лжа // Костецький І. Тобі належить цілий світ. Вибрані твори ; вид. підгот. Марко Роберт Стех / Ігор Костецький : Критика. – К., 2005. – 525 с.
12. Костецький І. Український реалізм ХХ сторіччя / Ігор Костецький // МУР. – Реґенсбург, 1947. – Зб. III. – 63 с.
13. Копистянська Н., Приплюцька М. Питання часо-просторової термінології / Н. Копистянська, М. Приплюцька // Іноземна філологія. – 2003. – Вип. 114. – С. 273–277.
14. Павличко С. Теорія літератури / Соломія Павличко ; упоряд. В. Агеєва, Б. Кравченко. – вид. 2-е. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2009. – 679 с.
15. Самчук У. Велика література // МУР. : Зб. I. – Мюнхен, Карльсфельд. – 110 с.
16. Соловій Ю. Відвідини «На горі» // Костецький І. Тобі належить цілий світ. Вибрані твори / Ігор Костецький ; вид. підгот. Марко Роберт Стех. – К. : Критика, 2005. – 525 с.
17. Стех М. Р. Пошуки // Костецький І. Тобі належить цілий світ. Вибрані твори / Ігор Костецький ; вид. підгот. Марко Роберт Стех. – К. : Критика, 2005. – 525 с.
18. Суліван А. Відчуваючи серцебиття мігранта / А. Суліван. – Львів : АРТОС, 2009. – 112 с.
19. Тейлор Ч. Джерела себе / Чарльз Тейлор ; пер. з англ. – К. : Дух і літера, 2005. – 696 с.
20. Трофимук М., Трофимук О. Латинсько-український словник / М. Трофимук, О. Трофимук. – Львів : ЛБА, 2001. – 702 с.
21. Фрейд З. Психология бессознательного : сборник произведений / З. Фрейд. – М. : Просвещение, 1990. – 441 с.
22. Хамітов Н., Гармаш Л., Крилова С. Історія філософії: проблема людини / Н. Хамітова, Л. Гармаш, С. Крилова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.swetly.info/books/ist_fil.htm
23. Erikson E. H. Identity: Youth and Crisis New York / Erik H. Erikson : W.W. Norton & Co, 1968. – 336 p.
24. Ricoeur P. Narrative Identity. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.scribd.com/doc/32183375/Paul-Ricoeur-Narrative-Identity>